

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена проблемам адаптації умов роботи національної банківської системи до стандартів ЄС. Запропоновано модель адаптації банківської системи України до європейських умов, яка дає змогу визначити основні орієнтири роботи банківської системи в Україні.

Статья посвящена проблемам адаптации условий работы национальной банковской системы к стандартам ЕС. Предложена модель адаптации банковской системы Украины к европейским условиям, позволяющая определить основные ориентиры работы банковской системы в Украине.

This article is devoted to the problems of adapting working conditions of the national banking system to EU standards. The model adaptation of the banking system of Ukraine to European conditions, which allows to identify the main orientations of the banking system in Ukraine.

Вступ. Євроінтеграційні наміри України внесли зміни до розвитку її економіки і зокрема до фінансової сфери. Суттєво ці зміни торкнулись розвитку банківської системи, яка є системоутворювальною ланкою фінансово-кредитного ринку. Суть цих змін проявляється у збільшенні присутності іноземних банків, необхідності імплементації норм банківського законодавства, чинних в ЄС, та європейських методів ведення банківського бізнесу у вітчизняну практику. Для того, щоб забезпечити ефективне функціонування банківської системи України в умовах посилення євроінтеграційних процесів, необхідно дослідити особливості сучасного етапу її розвитку, дослідити вплив на її роботу іноземного капіталу. Усе це зумовлює актуальність розроблення проблематики ефективного розвитку банківської системи України в умовах європейської інтеграції.

Теоретичні та прикладні аспекти розвитку банківської системи України було досліджено такими відомими вітчизняними науковцями та практиками як: І. Алексєєв, О. Барановський, О. Вовчак, В. Геєць, О. Кіреєв, М. Козоріз, В. Корнеєв, М. Крупка, В. Міщенко, Т. Смовженко, В. Стельмах, І. Хома та ін. Разом з тим питання ефективного розвитку банківської системи в умовах європейської інтеграції залишаються не достатньо дослідженими.

Постановка завдання. Розробити модель адаптації банківської системи України до європейських умов, яка дасть змогу окреслити основні орієнтири роботи банківської системи для адаптації її до стандартів ЄС.

Результати. Подальший розвиток банківської системи України неможливий без урахування об'єктивних процесів світової фінансової глобалізації та особливостей розвитку економіки в умовах євроінтеграції. З

огляду на це банківську систему доцільно досліджувати з позицій особливостей її розвитку в умовах євроінтеграції.

При розробці подальших рекомендацій ми виходили з двох базових положень:

1. Чим швидше та ефективніше адаптується банківська система до умов фінансової діяльності в ЄС, тим швидше просуватиметься процес євроінтеграції України.

2. Стратегічним суб'єктом фінансового ринку в Україні у процесі адаптації банківської системи до умов діяльності ЄС є Національний банк, який наділений правом, через Президента України та Кабінет Міністрів України, внесення змін до законодавства та на якого покладені функції з нагляду за банківською діяльністю.

Інтеграція України в європейський простір як процес, вимагає від України швидкого проведення економічних реформ. Основними напрямками економічної політики Уряду України мають бути:

1. Створення ефективної ринкової економіки, зокрема: забезпечення макроекономічної стабільності; проведення структурних реформ; вступ до Світової організації торгівлі; створення передумов для організації зони вільної торгівлі; формування ринкового підприємницького середовища; створення сприятливого інвестиційного клімату; розвиток конкуренції [2].

2. Забезпечення подолання конкурентного тиску з боку ЄС, зокрема: зосередження інвестиційних ресурсів та конкурентоспроможних технологій насамперед у тих сферах національної економіки, де створено умови для отримання порівняльних переваг на зовнішньому ринку; зниження матеріально- та енергозатратності виробництва; поліпшення експортної складової економіки та її диверсифікація; підвищення кваліфікаційного рівня працівників.

Для адаптації банківської системи до європейських стандартів важливим, згідно першого елементу підходу, є досягнення вільного переміщення капіталу. Відміна обмежень на приплив різного роду капіталу призведе до проникнення іноземних банків на український ринок. Однак, в значній мірі таке проникнення пов'язане з інвестиційною привабливістю України. Прихід іноземних інвесторів на український ринок банківських послуг зумовлений зростанням попиту на банківські послуги, ширшими можливостями для використання власних продуктів за дещо нижчої вартості, слабшою конкуренцією, порівняно з іноземним ринком, та можливістю отримання вищих прибутків при вкладенні відносно дешевших ресурсів.

Прихід іноземного капіталу зробить ринок банківських послуг в Україні більш цивілізованим та прогнозованим.

Другим елементом підходу до адаптації банківської системи до умов ЄС є наближення до Маастрихтських критеріїв, зокрема: стабільності цін (річна інфляція не може перевищувати середній рівень інфляції у трьох країнах ЄС з найнижчим рівнем інфляції більш як на 1,5 %); дефіциту державного бюджету не більш як 3 відсотки ВВП; державного боргу не

більш як 60 відсотків ВВП; зближення відсоткових ставок (середнє номінальне значення довгострокових процентних ставок повинно перевищувати не більше як на 2 відсотки середній рівень цих ставок у трьох країнах з найстабільнішими цінами); додержання меж коливань валютних курсів (протягом не менше ніж двох років); незалежності центрального банку [3].

Базою в процесі адаптації банківської системи до умов ЄС є запровадження європейських підходів при проведенні Національним банком монетарної політики.

Для досягнення позитивних результатів від режиму таргетування інфляції в Україні необхідно здійснити ряд заходів, спрямованих на підготовку економіки до переходу на нього. До них, зокрема, можна віднести: розширення бази економічних досліджень, які є основою таргетування інфляції, в т.ч. збір достовірних статистичних даних щодо розвитку виробництва, ринку праці, зовнішньоекономічної діяльності та ін.; закріплення на законодавчому рівні таргетування інфляції як пріоритетного завдання грошово-кредитної політики Національного банку України; посилення комунікації Національного банку України із громадськістю в частині роз'яснення щодо мотивів прийнятих тих або інших регулюючих рішень.

Важливим аспектом у контексті нашого дослідження є визначення ціни на банківські ресурси. Наразі ціна на банківські ресурси є завищеною. З одного боку, банківська система несе великі витрати, які прагне покрити за рахунок високих процентів за кредит. З іншого потреба у кредитних ресурсах спонукає банки активно залучати депозити, сплачуючи за них дещо завищену ціну. Національному банку України необхідно вжити заходи з тим, щоб ціна на ресурси визначалася виходячи з ломбардної ставки або ставки рефінансування [1].

Національному банку України необхідно проводити гнучку курсову політику, спрямовану на помірну ревальвацію курсу гривні, створити сприятливі умови для нерезидентів щодо інвестиційного клімату, провести репатріацію українських капіталів, поповнювати золотовалютні резерви, забезпечити стійке позитивне сальдо платіжного балансу.

З метою зближення з європейськими країнами Україні необхідно поступово зменшувати різницю в рівнях економічного розвитку та рівнях життя населення. Потрібно також розширювати економічні відносини з країнами ЄС в торгівельній сфері, брати активну участь в спільних проектах, прагнути наближення до визначених критеріїв конвергенції.

Необхідно посилити співробітництво між Національним банком України та ЄЦБ і центральними банками країн ЄС. Подібне співробітництво особливо актуальне в сфері банківського регулювання та нагляду. З одного боку повинна відбуватися співпраця між центральними банками європейських країн, банківськими установами, об'єднання чи злиття комерційних банків, з іншого – координація української банківської політики з політикою країн членів ЄС [4].

Для наближення законодавства України і ЄС у банківській сфері доцільно: запровадити повідомний характер на придбання істотної участі в банку; спростити перелік документів для отримання банківської ліцензії; вдосконалити процедуру реєстрації прав на нерухоме майно; визнати пріоритетність першого кредитора шляхом реєстрації обтяжень майна; забезпечити ефективне використання системи накопичення інформації про кредитоспроможність позичальників банків на підставі даних бюро кредитних історій; спростити процедуру реалізації заставленого майна в разі неповернення коштів позичальниками.

Важливим завданням розвитку банківської системи України з позицій підвищення її конкурентоспроможності, є збільшення рівня капіталізації банків. Незважаючи на зростання за останні роки рівня капіталізації банків, все ж, його обсяги недостатні для забезпечення в повній мірі потреб соціально-економічного розвитку країни та конкурентоспроможності українських банків з позицій євроінтеграції.

Окремої уваги потребує питання видів діяльності, яким притаманний високий потенційний ризик здійснення легалізації (відмивання) доходів. Державні органи не спроможні проконтролювати в повній мірі ті галузі, де є значний обіг готівки. Скажімо, для такого виду, як діяльність юридичних осіб, що займаються обміном валют на підставі агентських угод, виправданим було б встановлення фіксованого річного збору. Це позбавить від необхідності здійснювати валютно обмінні операції без відображення їх в обліку.

Особливої уваги потребують зовнішньоекономічні операції. Дуже небезпечною може бути для держави ситуація, коли спочатку кошти переказуються за кордон, осідають в “офшорних” банках на приватних рахунках, а далі використовуються під час виборчих кампаній.

Разом з тим, банківським установам слід ширше пропагувати серед клієнтів використання акредитивної форми розрахунків, яка гарантує підприємству безпечність розрахунків, а також негайне повернення коштів у випадку непоставки продукції, сприяє заміні бартера на грошові розрахунки.

Важливим є запровадження навчання банківських службовців, створення внутрішніх баз даних всередині кожного банку, які б допомагали самостійно відслідковувати інформацію про підозрілі операції своїх клієнтів, обмін досвідом між банками щодо виявлення і запобігання фактів “відмивання” грошей.

Зрозумілим було прагнення державних органів до виключення України з “чорного списку” FATF, оскільки це загрожувало розірванню кореспондентських відносин з українськими банками, спонукало іноземні банки ретельніше перевіряти документи українських контрагентів (кошти клієнтів і дійсних власників), акціонерів українських компаній, з якими ведуть бізнес їхні партнери з країн, які входять до FATF. Крім того, FATF могла ускладнити процедуру реєстрації філій українських банків на

території країн, що входять до FATF, і застерігати компанії країн своїх членів про ризик ведення бізнесу з українськими партнерами.

Враховуючи важливість протидії легалізації, “відмиванню” брудних коштів для забезпечення стабільного розвитку банківської системи України в умрвах глобального наступу тероризму, на нашу думку, необхідно забезпечувати чітке виконання вимог Закону.

Разом з тим якісна реалізація такого Закону можлива в комплексі з проведенням податкової реформи. Адже основним спонукальним мотивом у “відмиванні” коштів в Україні є не наркобізнес, не торгівля зброєю, не тероризм, а ухилення від оподаткування. Лише синхронізація боротьби з “відмивання” грошей і проведення податкової реформи зможуть дати позитивний ефект.

Наступною складовою моделі адаптації банківської системи до умов ЄС є функціонування програми гарантування вкладів фізичних осіб з метою забезпечення надійності банківської системи. Максимальна сума депозиту, що гарантовано має бути повернута вкладнику в Україні є недостатньою. Незахищеність банківських вкладів негативно позначається на ресурсній базі банків, довірі вкладника. В ЄС та Україні діють різні схеми гарантування банківських вкладів. В країнах ЄС діють національні системи, які регулюються на наднаціональному рівні. Характерним для країн ЄС є високий рівень компенсацій, який виплачується по схемах гарантування вкладів. Всі недоступні депозити одного вкладника в одній кредитній установі гарантовано компенсуються в розмірі не менше 20000 євро, незалежно від кількості таких депозитів та їх валюти. Доцільним бачиться збільшення встановленого в Україні розміру компенсації та поступове наближення його до рівня європейських країн.

Удосконалити систему гарантування вкладів можна шляхом нарощування капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Це дозволить збільшити суму гарантованого відшкодування, а, отже, стимулюватиме населення зберігати свої кошти в банках. Для цього, слід розглянути питання збільшення числа джерел формування капіталу Фонду. Зокрема, зобов'язати НБУ перераховувати частину (до 20% щорічно) свого прибутку до Фонду, в зв'язку з чим необхідно внести зміни до законів щодо фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (така практика застосовується в Німеччині, Нідерландах, Іспанії, і багатьох інших країнах.)

Ми вважаємо що необхідно прийняти нову редакцію Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», що сприятиме стійкості банківської системи та забезпечить фізичним особам – вкладникам комерційних банків можливості відшкодування коштів у разі неможливості виконання банками своїх зобов'язань щодо їх повернення.

Євроінтеграційні процеси вимагають встановлення однакових правил для діяльності банківських систем різних країн. Аналіз європейського банківського законодавства засвідчує, що ним регулюються

загальні вимоги щодо банківської діяльності. Регулювання більш конкретних процедур залишено в компетенції країн-членів ЄС.

Першочерговим завданням банківської системи України в напрямку євро інтеграції є узгодження правої бази діяльності українських банків з Директивами ЄС. Законодавство України у сфері банківських послуг, в основному, приведено у відповідність до вимог ЄС, однак така відповідність не є повною. Розглянуті основні аспекти наближення банківської системи України до європейських вимог виявили як повну відповідність деяких складових елементів моделі до європейських норм, так і часткову або повну на сьогодні невідповідність з європейськими стандартами.

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що для адаптації умов роботи банківської системи України до стандартів ЄС Національному банку України необхідно: зосередитись на виконанні основної функції центрального банку – грошово-кредитній політиці, забезпечуючи стабільність національної валюти як передумови економічного зростання; реально запровадити плаваючий обмінний курс, подолати диспропорцію між готівковим та безготівковим курсами, лібералізувати валютний ринок; створити відповідні передумови для переходу до інфляційного таргетування; збільшувати обсяги золотовалютних резервів; створити умови для зниження ціни кредитних ресурсів; посилити співпрацю з керівними органами ЄЦБ та центральними банками країн-членів ЄС в сфері монетарної політики, банківського регулювання і нагляду; сприяти вільному руху капіталів, послуг; узгодити правову базу діяльності банківських установ України з Директивами ЄС; стимулювати розвиток фондового ринку; збільшувати рівень капіталізації банків; збільшити суми відшкодування за вкладами фізичних осіб шляхом нарощування капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; створити умови для підвищення прозорості банківських операцій, запровадження ефективних процедур протидії “відмиванню” брудних коштів; створити умови для функціонування філій іноземних банків в Україні; вдосконалити систему банківського нагляду; розвивати безготівкові розрахунки; сприяти розширенню спектру банківських продуктів; вдосконалити порядок інформування спеціального уповноваженого органу щодо протидії легалізації, відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до європейських норм, з метою підвищення якості інформації, що надається.

Водночас, слід зазначити, що адаптація банківської системи України до вимог ЄС не є одномоментним явищем, а тривалим в часовому вимірі процесом. Запропонований підхід дозволяє визначити основні орієнтири роботи банківської системи для наближення її до стандартів ЄС.

Висновки. Обґрунтовано доцільність застосування моделі адаптації банківської системи до європейських умов, яка дозволяє визначити основні орієнтири роботи банківської системи для адаптації її до стандартів ЄС. Комплексний підхід складається з п'яти основних принципів: вільного

руху капіталу, Маастрихтських критеріїв, допущення конкуренції, її обмеження, співпраці. Кінцевою метою євроінтеграційних процесів є підвищення рівня життя. Елементами моделі є: відміна обмежень на залучення різного роду капіталу, наближення до Маастрихтських критеріїв, допущення конкуренції в сфері банківських послуг, співпраця центральних банків, органів банківського нагляду, встановлення мінімальних розмірів капіталу, коефіцієнту платоспроможності, меж участі в нефінансових установах, обмеження концентрації кредитів, заборона відмивання брудних коштів, обов'язковість гарантування вкладів до 20 тис.євро, дотримання єдиної ліцензії.

З метою забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської системи банки мають вживати заходів щодо підвищення рівня капіталізації, яке на сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи можливо здійснити трьома основними методами: додаткової емісії акцій, капіталізації прибутку, шляхом здійснення консолідації комерційних банків у формі об'єднання та злиття, створення консорціумів.

Використані джерела інформації:

1. Барамія В.Н. Основні напрями діяльності міжнародних валютно-фінансових організацій та інституцій в країнах ринкової трансформації / Барамія В.Н. – К.:Товариство «Знання», 2011. – 19 с.
2. Волощук І.П. Підходи до управління конкурентоспроможністю банку / Волощук І.П. // Формування системи теоретичного і практичного менеджменту: регіональний аспект: [Наук.пр. МАУП.] – К.: МАУП, 2010. – Вип. 2. – С. 68-71.
3. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України/ Геєць В. //Дзеркало тижня. – 2006. – 8 липня. – С. 1,8.
4. Дзюблюк О. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи / Дзюблюк О. // Вісник НБУ. – 2005. –№ 3. – С. 30-35.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 35.078.7

Кизима Г.М.,

здобувач,

Академія муніципального управління

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

В статті, на підставі дослідження процесу становлення та формування системи державного регулювання фінансового сектору України та фінансової регулятивної політики, здійснено його періодизацію з часу набуття Україною незалежності.

В статтє, на основани иследованиа процесса становлення и формирования системы государственного регулирования фінансового сектора Украины и фінансової регулятивної політики, разработана его периодизация с момента приобретения Украиной независимости.